

ПЕРСПЕКТИВИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО СТРАХУВАННЯ

PERSPECTIVES OF STATE SUPPORT FOR AGRICULTURAL INSURANCE

Потійко С.В.
аспірант,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»

У статті визначені перспективи сільськогосподарського страхування в Україні з підтримкою держави у вигляді субсидування. Висвітлено сутність, необхідність та роль держави в операціях страхування майна агропідприємств. Оцінено стан ринку агрострахування за останнє десятиріччя та розкрито недоліки його функціонування. Зосереджена увага на необхідності реформування системи агрострахування шляхом удосконалення чинної нормативно-правової бази.

Ключові слова: сільськогосподарське страхування, державна підтримка, субсидування, страхові ризики, агропродукція.

В статье определены перспективы сельскохозяйственного страхования в Украине с поддержкой государства в виде субсидирования. Освещены сущность, необходимость и роль государства в операциях страхования имущества агропредприятий. Оценено состояние рынка агрострахования за последнее десятилетие и раскрыты недостатки его функционирования. Сосредоточено внимание на необходимости реформирования действующей системы агрострахования путем усовершенствования существующей нормативно-правовой базы.

Ключевые слова: сельскохозяйственное страхование, государственная поддержка, субсидирование, страховые риски, агропродукция.

The article outlines the prospects of agricultural insurance in Ukraine with the support of the state in the form of subsidies. The essence, necessity and role of the state in the operations of insurance of property of agro enterprises are highlighted. The state of the market of agri-insurance during the last decade has been assessed and the disadvantages of its functioning are revealed. The focus is on the need for reforming the existing system of agri-insurance by improving the existing regulatory framework.

Key words: agricultural insurance, state support, subsidies, insurance risks, agroproducts.

Постановка проблеми. Сільське господарство займає значне місце в економіці України. Близько 70% наших земель – це землі сільськогосподарського призначення. У суспільстві ж сільське господарство зачіпає інтереси кожного громадянина, що витрачає більшу частину своїх доходів на покупку продуктів харчування. Сільське господарство в Україні цілеспрямовано прямує до ключової ланки розвитку нашої економіки, перетворюється на головне джерело експорту.

Водночас сільське господарство є найбільш ризиковим видом виробництва. Адже сільськогосподарська діяльність підлягає ризику не лише протиправних дій третіх осіб, але й стихійних лих та природних катаклізмів: пожежі, повені, засухи, бурі, урагану, вимерзання врожаю тощо. Саме від природно-кліматичних умов залежить результат діяльності будь-якого сільськогосподарського підприємства.

Для мінімізації ризиків в усіх розвинутих країнах ефективно діє система страхування майна сільськогосподарських підприємств. В Україні поряд із розвитком сільського господарства важливого значення також набуває розвиток страхування сільськогосподарських підприємств. Особлива роль у цьому розвитку належить державній підтримці аграрного страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та перспективи державної підтримки аграрного страхування було розкрито у наукових працях таких учених-дослідників, як М.Я. Дем'яненко, С.С. Осадець, Е.В. Коломін, В.В. Шахов, О.Д. Вовчак, Ю.В. Алескєрова та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість праць на цю тематику, багато питань підтримки аграрного бізнесу залишаються невирішеними. Тому ця проблема потребує подаль-

шого дослідження і розкриття для забезпечення добробуту населення і розвитку економіки країни.

Метою статті є оцінка сучасного стану страхування сільськогосподарських підприємств, рівня та ефективності державної підтримки та визначення перспектив її удосконалення.

Для написання статті використано економічні та статистичні дослідження, методологію діалектичного методу наукових досліджень. Методи порівняння та аналогії, аналізу та синтезу використані в процесі дослідження сучасного стану аграрного страхування та його державної підтримки.

Виклад основних результатів дослідження. На сучасному етапі розвитку страхування майна сільгоспвиробників передбачає систему заходів щодо організованого спеціальними страховими органами захисту майнових інтересів, пов'язаних із виробництвом сільськогосподарської продукції, у разі настання страхових подій за рахунок спеціально створених страхових фондів.

Сьогодні частка агрострахування становить 3–5 % від загального обсягу страхових послуг, що надаються страховими компаніями. Найчастіше аграрії страхують затрати на вирощування посівів внаслідок повної загибелі рослин на всій або на частині площі, на другому місці – озимі, а на третьому – страхування тваринництва. Страхові компанії не дуже зацікавлені в страхуванні майна агропідприємств, адже вони несуть великий ризик збитковості застрахованої продукції. Також досвід багатьох страхових компаній показав, що вони не мають досвіду оцінки агроризиків та статистичних даних щодо обсягів можливих втрат урожаю. Страхові компанії виставляють високі тарифи щодо страхування агроризиків, що є непосильними для багатьох агропідприємств. Для багатьох невеликих сільськогосподарських підприємств страхування є розкішшю. Отже, виходом із цієї ситуації є тільки підтримка держави.

За даними аналітичного дослідження Міністерства аграрної політики та продовольства України, виконаного у співпраці з Проектом «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії» та Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC, Група Світового банку),

державне субсидювання страхування сільськогосподарських культур за останнє десятиріччя надавалося лише у 2008 р. – 72,8 млн. грн., у 2012 р. – 0,086 млн. грн. (табл. 1) [12, с. 8]. До цього – у 2005 р. – 5,8 млн. грн., 2006 р. – 12,5 млн. грн., 2007 р. – 47,8 млн. грн. Позитивною тенденцією є збільшення кількості укладених договорів страхування, збільшення розміру страхової премії, зменшення рівня виплат. Найбільшими компаніями, які займаються аграрним страхуванням, є «ІНГО Україна», «PZU Україна», «Універсальна», «АСКА».

Одна з основних проблем ринку аграрного страхування в Україні – це відсутність державної підтримки аграріїв у вигляді компенсацій частини страхового платежу за рахунок бюджетних коштів. У 2005–2008 рр. було реалізовано програму здешевлення вартості страхування сільськогосподарської продукції, яка дала поштовх розвитку агрострахування: зріс ринок агрострахування; обсяг зібраних премій збільшився у дванадцять разів. У 2012 р. був прийнятий Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [4]. Але його реалізація не набула бажаного широкого поширення. Згідно із Законом договори страхування сільгосппродукції з держпідтримкою можна укласти тільки із страховиками – членами аграрного страхового Пулу. З моменту прийняття закону членами пулу стали лише п'ять страхових компаній, хоча ліцензії на страхування сільськогосподарської продукції мають 47 страхових компаній. Члени пулу уклали договори страхування аграріїв з державною підтримкою тільки в 2012 р. Кількість таких договорів становила 10. Після 2012 р. в нашій державі не було укладено жодного договору страхування з державною підтримкою з тієї причини, що держбюджет не передбачав коштів на компенсації страхових платежів.

Міжнародний досвід свідчить, що програми здешевлення вартості страхування аграріїв за рахунок державних коштів стають потужним стимулом розвитку галузі. За даними Ліги страхових організацій України, в країнах із розвиненою системою страхування сільськогосподарської продукції державою компенсується від 30% до 65% суми страхового платежу. У країнах

Таблиця 1

Страхування сільськогосподарських культур у 2005–2017 рр. [12, с. 8]

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість договорів	1637	1980	1217	2710	1936	1722	1392	1062	793	957
Площа, тис. га	1171	510	553	786	727	869	732	689	700	661
Страхова сума, млн. грн.	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	3055	3969	6240	5933
Сума премії, млн. грн.	155,4	42	72,1	136,3	130,4	135,4	72,8	77,7	157	204,3
Субсидія, млн. грн.	72,8	0	0	0	0,086	0	0	0	0	0
Рівень виплат, %	н/д	36,5	50,9	280	41	9,7	7,6	12,9	44,2	4,9
Середня ставка премії, %	4,9	3,2	3,8	3,7	3,8	3,1	2,4	2	2,5	3,4

із розвиненою системою страхування сільгоспризиків застраховано понад 50% сільськогосподарських угідь.

В Україні ж цей показник коливається в межах 2–3%. На початку 2018 р. Кабінет Міністрів схвалив програму державної підтримки аграрного сектору на 2018 р. та її розмір, який становить 6,3 мільярда гривень. Аграрний комітет розглянув проекти законів щодо страхування сільгосппродукції. Це проект закону № 6355 від 12.04.2017 р. «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [3] та проект закону № 6355-1 від 26.04.2017 р. «Про державну підтримку сільськогосподарського страхування» [2]. Суть цих двох законопроектів полягає в посиленні захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників і забезпеченні стабільності виробництва аграрної продукції.

Слід виділити деякі основні підходи щодо організації страхування сільськогосподарської продукції. Проект закону № 6355 передбачає чинну в Україні модель державної підтримки аграрного страхування – це існування Аграрного страхового пулу як єдиного добровільного об'єднання страховиків, які здійснюють страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою. А проект закону № 6355-1 передбачає створення Державного агентства сільськогосподарського страхування як юридичної особи публічного права, створеної в організаційно-правовій формі установи для виконання функцій і завдань у сфері операцій зі страхування майна агровиробників, визначених законом.

У цьому законопроекті запропоновані деякі зміни норм чинного законодавства: було замінено вид добровільного страхування «страхування сільськогосподарської продукції» на «сільськогосподарське страхування»; у ст. 41 Закону України «Про страхування» словосполучення «страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» – на «сільськогосподарського страхування з субсидуванням страхового платежу»; основи державної політики підтримки страхування сільськогосподарської продукції регулюються законодавством про державну підтримку сільськогосподарського страхування; держава може надавати допомогу сільгоспвиробникам у вигляді компенсації частини страхових платежів.

Основними принципами здійснення сільськогосподарського страхування з державною підтримкою є: 1) добровільність та відсутність дискримінаційних норм; 2) зміцнення довіри до системи сільськогосподарського страхування; 3) доступність послуг сільськогосподарського страхування; 4) ефективність державної фінансової підтримки; 5) забезпечення прозорості під час формування централізованих баз даних сільськогосподарського страхування; 6) невтручання органів державної влади та органів місце-

вого самоврядування в діяльність страховиків та страхувальників; 7) підтримка добросовісної конкуренції [2, с. 1].

Комітет із питань аграрної політики та земельних відносин прийняв рішення рекомендувати Верховній Раді України прийняти за основу проект Закону України про державну підтримку сільськогосподарського страхування № 6355-1, а проект Закону України про внесення змін до Закону України про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою № 6355 відхилити [1].

Основними показниками щодо недосконалості наявної системи страхування майна сільськогосподарських підприємств із підтримкою держави є надання компенсації з бюджету лише під час страхування певних видів сільгосппродукції з однаковими умовами для всіх областей України; недосконалість порядку надання компенсацій з бюджету; недотримання гарантій повного відшкодування встановленого розміру субсидій.

Висновки. Із взяттям курсу нашої економіки на євроінтеграцію, прийняттям досвіду зарубіжних країн страхування майна сільськогосподарських підприємств із підтримкою держави почало розвиватися. Але, незважаючи на позитивні зміни, сільськогосподарські товаровиробники не можуть вправно управляти ризиками в аграрному секторі економіки. Тому чинна система страхування майна сільгоспвиробників потребує змін та вдосконалення. Вона повинна забезпечувати стабільність аграрного виробництва, підтримувати насамперед інтереси аграрного бізнесу, продовольчий інтерес держави. Сільськогосподарські підприємства втратили довіру до страхових компаній, особливо тоді, коли виникає страхова подія, чи під час оцінки вартості страхової продукції (визначення страхової суми); страхові компанії приховують власні інтереси, і тому саме держава повинна підтримувати інтереси як страховиків, так і страхувальників.

Удосконалення чинної нормативно-правової бази, прийняття нових законів, законопроектів, рішень дасть змогу усім сторонам цих економіко-правових відносин бути впевненими у наданні державних гарантій та збільшити взаємну довіру. Під час прийняття рішення потрібно брати до уваги, щоб система аграрного страхування підтримувала інтереси не тільки страховиків, а й страхувальників (аграрний бізнес).

Саме прийняття низки законів щодо удосконалення системи державної підтримки страхування в аграрному секторі економіки, виділення коштів із державного бюджету на їх підтримку приведе до позитивних змін в економіці. Особливу увагу в цьому аспекті слід приділити інформаційному забезпеченню, обліку, контролю як важливим інструментам моніторингу системи державної підтримки аграрного страхування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Інтернет-ресурс: <http://agravery.com/uk/posts/show/agrarnij-komitet-rozglanuv-proekti-zakoniv-pro-strahuvanna-silgospprodukcii>.
2. Проект Закону України № 6355-1 від 26.04.2017 р. «Про державну підтримку сільськогосподарського страхування». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61709.
3. Закон № 6355 від 12.04.2017 р. «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61597.
4. Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 9 лютого 2012 року № 4391-VI : URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>.
5. Дем'яненко М.Я. Національна система державної підтримки аграрного сектору в умовах членства України в СОТ / М.Я. Дем'яненко // Облік і фінанси АПК. 2008. № 3. С. 11–16.
6. Лузан Ю.Я. Роль обліково–фінансової роботи в реалізації пріоритетних напрямів державної аграрної політики. // Реформування обліку, звітності та аудиту в системі АПК України: стан та перспективи. II Міжнародна наук.-практ. конф.: Зб. тез та виступів. К.: ННЦ ІАЕ, 2006. 246 с.
7. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 р. № 2982–IV: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2982-15>.
8. Ляшенко Н.В. Перспективи агрострахування та необхідність страхового захисту в сільському господарстві / Н.В. Ляшенко. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=74681>
9. Агрострахування як інструмент управління ризиками в сільському господарстві. URL: <http://uaip.com.ua/agrostrakhuvannya-yak-instrument-uprav/>
10. Навроцький С.А. Концепція розвитку страхової системи сільського господарства підтримкою в Україні / С.А. Навроцький // Економіка АПК. 2011. № 2 С. 102. URL: nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nie/2011_2/098-109.pdf.
11. Портал про сільськогосподарське страхування. URL: <http://www.agroinsurance.com/>.
12. Інтернет-ресурс: <https://forinsurer.com/files/file00624.pdf>.